

Katarína Džunková podala ve své diplomové práci velmi zevrubný výklad o lingvisticky jistě pozoruhodné problematice adstrátového jazykového kontaktu a jeho lexikálních stopách na turkickém materiálu ve slovenštině. Přestože jazykový kontakt slovenštiny resp. (pra)slovanštiny a turečtiny, resp. turkických jazyků, nebyl zřejmě nikdy příliš intenzivní a byl zejména v pozdějším, již slovenském období spíše zprostředkovaný, jeho rozmanitost a okolnosti jeho přijetí a dalších osudů ve slovenštině, ať už literární, či hovorové nebo nářeční, ukazují, že i takovýto typ kontaktu zasluhuje podrobnější studium, jež nelze vyčerpát pouhým, často nepřesným, zařazením výpůjček ve slovníku pod zkratky turk. či tu., jak to činí slovníky slovenské i české. Vyjasnění tohoto pojmu a srovnání jeho užití v literatuře je tedy nutným předpokladem další práce.

Z povahy kontaktů jasně vyplývá i možná oblast jejich projevů. Jak KD ukazuje, v žádném období vývoje slovenštiny, dokonce ani v době tureckého panství v Uhrách, nebyla na Slovensku populace alespoň částečně bilingvních mluvčích, jež by umožňovala přesun jiného typu jazykového materiálu než jednotlivých lexémů. Jejich charakter odpovídá sociálnímu postavení mluvčích turečtiny a také vztahu místního slovanského obyvatelstva k Turkům (zajímavý je poukaz na četné užívání samotného etnonyma Turci, turecký ve smyslu pejorativním.) Přímo z turečtiny do slovenštiny přešlo tedy jen málo lexémů a situace je zde dosti odlišná od jižnějších balkánských oblastí. O to je zajímavější role těchto jazyků v transferenci turkizmů. KD věnuje přiměřený prostor také shrnutí historických vztahů obou jazyků.

Přijímání tureckých slov se v důsledku odlišností obou fonologických systémů neobešlo bez adaptace: nepravidelnost kontaktu je pak zřejmě důvodem, proč se ve způsobech adaptace neustálily žádné výrazné pravidelnosti. Přitom ale alespoň v drobných detailech lze přece jen ukázat, že některá slova musela nejprve projít filtrem maďarštiny, jiná asi přešla přímo. Ovšem kritérium fonologické je zde nutně jen doplněním k sémantické a kulturně historické analýze.

KD především provedla vynikající rešerši dostupného materiálu, neomezujíc se na práce slovenské či české, ale zasahujíc i do dalších oblastí, jež mohou do otázky původu a okolností přejetí lexémů vnést světlo. Především je to samotná oblast turkických jazyků. Výpůjčky z nich bývají jaksí bez zřetele k členitosti této rodiny souhrnně označovány buď, v lepším případě, za turkické, nebo častěji za turecké. Jak KD ukazuje, práce etymologa nekončí stanovením původu slova v turečtině, ale vyžaduje jeho sledování hlouběji, nakolik znalost turečtiny či turkické větve dovolují. Zde se pak často ukazuje, že podobně jako němčina, sloužila turečtina velice často jako jazyk transferenční, jenž není samotným zdrojem lexému, protože ani kultura jeho mluvčích není zdrojem inovace, s níž byl lexém spjat, a zde se zhusta jedná o slova arabská, perská ba dokonce řecká.

Objem zpracované literatury dosvědčuje autorčinu důslednost: prozkoumala řadu zdrojů, jež předchozí literatuře v této oblasti u nás unikly a v mnoha případech znovu a přesněji zařazuje výpůjčky časově i teritoriálně. Jde o analýzy historických slovenských literárních textů, současných i historických nářečí, toponym, lidových písní a vyprávění, výpůjček v maďarštině, rumunštině i jihoslovanských jazycích, ale také v západoevropských jazycích, etymologických a historických slovníků a materiálů k období obecně slovanskému a praslovanskému. Tento přístup se ukázal jako cenný: v obsáhlém slovníčku výpůjček shrnuje nejen obvyklá data, ale kde možno dovádí etymologii lexému až k poslednímu zdroji.

Ukazuje, jak problematický může být vztah dvou etnik, jež spolu měla jen minimální lingvistický vztah. V situacích, kde postrádáme historická data a musíme se spoléhat jen na srovnávací

rekonstrukci, máme často tendenci pohled na věc zjednodušovat, vynášet jednoznačně odmítavé soudy a bagatelizovat nejednoznačná data. Je tedy dobře, že pro podobné situace máme dobře zdokumentovaný materiál jako typologickou referenci.

Pokud shledávám v práci nějaké slabiny, pak je to jasnější formulace metody, jež je sice čtenáři intuitivně jasná, ale v práci by neměla chybět, a výraznější provázanost jednotlivých částí: odkazování od bodů teoretických k datům a naopak, část pojednávající o různých typech jazykového kontaktu je pak – s ohledem na to, že zde se jedná jen o jeden z nich – neúměrně obsáhlá (hovořit o pidginu a kreolu v této situaci nemá valný smysl, pokud ovšem nepředpokládáme existenci takových jevů v naší oblasti). Autorčin styl je, nakolik mohu jako nerodilý mluvčí posoudit, dobře srozumitelný, v některých pasážích (zejména kulturně-historických) až snad příliš literární.

Nepovažuji ale tato pochybení za zásadní – KD ve své práci splnila zadání a zpracovala danou problematiku zcela uspokojivě. Doporučuji ji tedy k obhajobě a navrhuji hodnotit její práci známkou „výborně“.

V Praze 23.1.2013.

Mgr. Jan Bičovský, Ph.D.
Ústav srovnávací jazykovědy FF UK